

HÀNH VI LỆCH CHUẨN CỦA THANH NIÊN HIỆN NAY - NHỮNG VẤN ĐỀ CẦN QUAN TÂM

LÊ THỊ LINH TRANG (*)

Sự hình thành, hoàn thiện và phát triển nhân cách của con người chịu nhiều ảnh hưởng từ những tác động của xã hội và từ sự nỗ lực hoạt động của chính bản thân mỗi người. Hiện nay, những tác động của xã hội, đến hành vi của con người ngày càng thể hiện một cách rõ ràng qua cung cách ứng xử hằng ngày của nhiều đối tượng. Không ít các hành vi lệch lạc với các chuẩn mực xã hội, và thậm chí có nhiều người thực hiện những hành vi khó ai có thể tưởng tượng được: Tương tàn anh em, dày xéo gia đình đến độ gây ra án mạng trong những tình huống cực kỳ dã man. Tại sao lại có những hành vi lạ lùng đến như thế? Tại sao con người ngày nay có thể tàn ác đến vậy?...

1. Nguyên nhân từ đâu?

Cách đây mấy năm, nhiều người rất ngạc nhiên và sửng sốt khi nghe một thông tin về việc “bị giết vì nhìn đều” hoặc giết người rồi đốt xác phi tang... Gần đây, những thông tin này không phải quá hiếm hoi trên các phương tiện truyền thông đại chúng và tính chất dã man, mức độ “rợn người” ngày càng dữ dội hơn. Trong một xã hội hiện đại, lẽ ra con người phải biết sống đẹp hơn, tích cực hơn và nhân ái hơn, tuy nhiên, điều đó đang là một kỳ vọng, một ước muốn của tất cả chúng ta.

- Tác động từ xã hội.

Tác giả Michael Rulter trong công trình “What do we mean by Antisocial behavior and Young people?” đã trình bày nhiều quan điểm về các hành vi chống đối xã hội, những hành vi thách thức xã hội hoặc hành vi phi nhân tính của những người trẻ tuổi, đặc biệt là thanh niên. Tác giả đặt ra những câu hỏi và lý giải về nguyên nhân của hiện tượng chống đối xã hội và hiện tượng mạnh động này. Tại sao người ta lại có những hành vi chống đối xã hội? Thanh niên hiện nay, họ là ai? Họ đang sống trong một hệ thống xã hội như thế nào? Làm thế nào để thay đổi hành vi của thanh niên trong vấn đề này? Công trình này đã khẳng định rằng “các hành vi chống đối xã hội, những hành vi của thanh niên xuất phát từ các yếu tố xã hội là chủ yếu, từ sự bất bình đẳng trong mối quan hệ giữa người và người trong xã hội”¹. Các tác động của xã hội đã được xem là nguồn gốc sâu xa của những hành vi lệch chuẩn, ngạo ngược chống đối xã hội nói chung và chống đối những người chung quanh nói riêng.

Loeber và Hay của Viện nghiên cứu Tâm thần Phương Tây nước Mỹ cho rằng, những hành động ác độc của con người, những

¹ Michael Rulter . *What do we mean by “Antisocial behavior” and “Young people?”*, Cambridge University Press 1998

hành vi thiếu kiểm chế của các cá nhân phần lớn là do ảnh hưởng của môi trường sống, của những nhóm bạn, nhóm công việc, nhóm hành động hoặc những tác động tiêu cực từ cộng đồng hoặc ngay cả gia đình mà cá nhân đó sinh sống”².

K.Lorenz cho rằng mọi hoạt động của con người không phải được hình thành, phát triển và hoàn thiện dần trong lịch sử mà ông cho rằng, hoạt động của con người bị qui định bởi chương trình gen di truyền từ tổ tiên của loài người³ nhưng cuối cùng ông lại đổ lỗi hoàn toàn cho xã hội hiện đại mà trong đó sự gia tăng dân số là nguyên nhân làm cho con người đồi bại, hay nói cách khác làm cho con người bộc lộ tính hiếu chiến của mình. ⁴.

Tác giả Adrian D. Pearson thuộc North Carolina University cho rằng “Hiện đang có nhiều câu hỏi phải được trả lời: Tại sao nhiều hành động lệch lạc của giới trẻ Mỹ có khuynh hướng gia tăng trong vòng mười đến mười lăm năm qua? Có một mối tương quan nào giữa sự gia tăng phương tiện truyền thông đến việc thực hiện các hành động bất thường này không?”. Tác giả đề cập đến những tác động tiêu cực từ các phương tiện truyền thông đến các hành động chống đối xã hội, hành động gây phương hại đến người khác. Theo tác giả, truyền thông như một yếu tố quan trọng góp phần làm cho con người nghĩ đến việc chống đối xã hội và gây rối. Tác giả cũng cung cấp một cách tổng quan về các yếu tố khác được xác định trong vấn đề này, đó là việc thiếu sự hỗ trợ của gia đình, một số học sinh ít có lòng tự

² Locber and Hey. *The development of aggressive behavior in young people*. Western Pshychitric Insitute 1997

³ Đỗ Long (chủ biên). *Yếu tố sinh học và yếu tố xã hội trong phát triển tâm lí người*. NXB Khoa học xã hội Hà Nội 1999

⁴ Đỗ Long (chủ biên). *Sdd...*

⁵ Adrian D. Pearson, *Media influence on deviant behavior in middle school*. North Carolina University 2010

trọng và ít có sự kiểm soát từ bên ngoài.⁵

Sự phát triển cá nhân - và cao hơn là nhân cách chủ yếu bởi xã hội qui định, bị các thiết chế của nó ràng buộc, trước hết là các thiết chế giáo dục và đào tạo. Thông qua các hoạt động, con người sẽ từng bước chiếm lĩnh kinh nghiệm xã hội, tạo lập được những điều kiện bên trong để tự thân phát triển. ⁶

Như vậy có thể nói, các tác động xã hội có nghĩa rất lớn đối với việc định hình các khuôn mẫu hành động và khuynh hướng phát triển của hành động.

- Diễn biến tâm lý của chủ thể.

Có người đã nhận thức các vấn đề một cách lệch lạc khi cho rằng xã hội ngày nay là xã hội của hưởng thụ và chiếm đoạt, xã hội của bản năng và khiêu khích. Các đặc điểm tâm lí của chủ thể trong từng tình huống cụ thể sẽ có tác dụng kích hoạt bản năng hoặc xâu chuỗi các thói quen vốn đã được đè nén trở dậy và hành động bất ngờ và hết sức bất thường. Một khi chủ thể nhận thức vấn đề không tích cực, nhận thức về các giá trị sống không bình thường, nhận thức về xã hội một cách tiêu cực... thì chắc rằng họ sẽ có thái độ không hài lòng đối với xã hội, không ủng hộ các giá trị đích thực đương đại.

Nhiều người đã không nhận rõ giá trị của mình, ngộ nhận về sự có mặt của mình trong những tình huống cụ thể, không xác định được mối tương quan giữa mình với các đối tượng khác nên cũng tự mình cho phép bản thân thực hiện những hành động vượt mức bình thường như là một sự khẳng định sự tồn tại “vĩ đại” của mình. Một khi hình ảnh về bản thân không rõ ràng, con người thường có những phản ứng thái quá và có khuynh hướng leo thang phản ứng đến những hành động dữ dội hơn. Một khi hình ảnh bản thân không phù hợp với giá trị thật của mình, các cá nhân sẽ thiếu tự tin và do

⁶ Đỗ Long (chủ biên). *Sdd...*

(*) ThS., Giảng viên Trường Cán bộ TP.HCM

đó sẽ tìm mọi cách để lấy lại sự tự tin bằng những hành động khác thường, thậm chí “ác độc” để chứng minh mình đang rất tự tin và “chẳng sợ ai cả”. Mặt khác, khi hình ảnh bản thân không cụ thể, không phù hợp với mong muốn của mình, cá nhân sẽ cảm thấy mình bị sỉ nhục và tìm cách rửa nhục bằng hình thức... làm nhục người khác. Khi hình ảnh bản thân không chính xác theo hướng thổi phồng, tô vẽ quá đáng, cá nhân sẽ cho mình là người phi thường và sẽ có những hành động lạ thường đến độ mất hết nhân tính...

Một khi năng lực hạn chế, không nhận thức được tính nguy hiểm của điều mình sẽ làm, không nhận biết được hậu quả của điều mình gây ra, con người cũng có những hành động điên rồ như là một cách thức giải tỏa cảm xúc, gây ảnh hưởng đến người chung quanh. Khi cá nhân không kiểm chế được cảm xúc của mình, không điều tiết và giải mã được tính khí của mình, họ có thể có những hành động mà chính mình không thể kiểm soát, bản năng đã thôi thúc họ để họ thực hiện những hành động ngoài nhận thức của mình.

Tập thể tác giả trong công trình nghiên cứu “Sciences fairs projecters” đề cập đến vai trò rất quan trọng của “tự ý thức bản thân” trong quá trình hình thành các ứng xử nhân bản, lối sống tốt đẹp.⁷ Công trình nghiên cứu “Suicidal Behavior in Urban American Indian” của tác giả Freedenthal.S của Hiệp hội nghiên cứu Tự tử Mỹ “The American Association of Suicidology” năm 2004 cho rằng, những người tự tử trẻ tuổi ở các thành phố thường có vấn đề về tâm lý và phần lớn mang màu sắc lạm dụng từ những vấn đề cá nhân⁸. Tác giả Ahmed A L Mahbub Uddin trong “Weber’s perspective on the city and

⁷ Robert E. Park, *The concept of position in sociology. University of Chicago abstract.* USA 1920

⁸ Dinah Wisenberg Brin. *Internet changing young people’s thinking and behavior.* HR, Magazin USA, 2010

culture” cho rằng những yếu tố văn hóa có ảnh hưởng rất lớn đến việc hình thành những khuôn mẫu ứng xử, những khuôn mẫu ứng xử này quay lại ảnh hưởng đến việc duy trì các giá trị văn hóa của cá nhân⁹...

- Tâm lý xã hội ngày nay

Lí thuyết tâm lý học đã giúp chúng ta khẳng định: tâm lý người là sản phẩm của quá trình phản ánh chủ quan những hình ảnh khách quan, tâm lý người là kinh nghiệm xã hội của loài người đã được biến thành của riêng từng người. Chính điều này đã thể hiện khá rõ trong cách thức hành xử của nhiều người ngày nay. Rất nhiều người nhìn thấy một hiện tượng “trái tai gai mắt” nhưng họ đành nhắm mắt làm ngơ, vờ như mình không thấy và tự mình an ủi bằng cách tự nhủ rằng “Mình lo cho thiên hạ thì ai lo cho mình”. Thói quen này dần dần trở thành một nét tâm lý chung bao trùm xã hội, một tâm trạng bất an thì làm sao có được một hành động đúng mức! Ngày nay, có quá nhiều biểu hiện để con người cảm thấy họ phải tự mình bảo vệ mình, phải tự mình cứu sống mình, phải tự mình chăm sóc mình... nên họ cứ hành động theo cách mà họ cho là nhanh chóng đạt được mục tiêu, nhanh chóng mang lại lợi ích nhất.

Như vậy, có thể nói rằng, những vấn đề xã hội đương đại, những yếu tố tâm lý cá nhân như nhận thức vấn đề, nhu cầu bất thường của các chủ thể... là những tác động cụ thể đến các hành vi không hợp chuẩn của con người nói chung và giới trẻ nói riêng.

2. *Hệ quả của những hành động bất thường.*

Những hành động quá khích hoặc quá “ác” đã trở thành ác mộng đối với nhiều người khi họ không hiểu điều gì đã xảy ra và cũng không lường được mình có thể là nạn nhân của những hành động như vậy. Những hành vi lệch chuẩn chống đối sẽ gây

⁹ Ahmed A L Mahbub Uddin. *Weber’s perspective on the city and culture.* Forhdam University, USA 2009

nên những hậu quả nhất định, có nhiều hành vi gây nên hậu quả nghiêm trọng.

- Một không khí bất an xuất hiện trong các mối quan hệ xã hội nói chung và trong các hoạt động của cá nhân. Con người có thể trở nên lầm lì hơn, con người dễ trở nên căng thẳng hơn, con người trở nên dối hơn, nhiều mặc cảm hơn... do đó, con người ngày càng... hung dữ hơn.

- Sự liên kết xã hội sẽ lỏng lẻo và khó khăn hơn khi các vấn đề tâm lý cá nhân và xã hội ngày càng bí hiểm hơn.

- Các giá trị văn hóa tốt đẹp sẽ bị thử thách và có thể bị gièm pha từ sự ngạo ngược của những con người bất chấp mọi người để thực hiện những hành động không vì con người.

3. *Hy vọng gì từ Khoa học Tâm lý*

Câu chuyện hành động nguy hiểm thời nay không phải chỉ các nhà tâm lý học mới quan tâm, đó là vấn đề chung của xã hội, vấn đề toàn cầu nhưng các nhà tâm lý học được kỳ vọng rất nhiều vào việc phân tích các yếu tố tâm lý ảnh hưởng đến các hành động dữ dội đó, phân tích cấu trúc tâm lý của những ứng xử quái dị đó để tìm ra những cách thức ứng phó phù hợp, ít nhất là trên góc độ tâm lý học.

Một số tác giả quan tâm đến khía cạnh bệnh lý của các hành vi lệch chuẩn chống đối xã hội. Liabo Kristin, Joanna Richardson, nhóm tác giả của “Child and Adolescent Mental Health Center” của Anh trong công trình nghiên cứu “Conduct Disorder and Offending Behavior in Young People” đã trình bày các tài liệu và một số kỹ thuật, phương pháp tiếp cận điều trị đối với rối loạn ứng xử trẻ vị thành niên và người phạm tội trẻ tuổi. Các tác giả cũng phản ánh một cái nhìn tổng quan của tình trạng này bao gồm các tiêu chí để chẩn đoán rối loạn hành vi, và các dịch vụ cho thanh thiếu niên. Theo các tác giả này thì “các rối loạn và hành vi vi phạm ở những người trẻ tuổi là vấn đề hết sức phức tạp cần có sự hỗ trợ

và giải quyết của nhiều cơ quan với những giải pháp đa dạng”¹⁰.

Nhóm các nhà giáo thuộc Khoa Giáo dục, Đại học Cambrige với công trình nghiên cứu “Hỗ trợ hành vi xã hội cho thanh niên” đã phân tích các hành vi của thanh niên dưới góc độ của nhà sư phạm và đề xuất một số cách thức hỗ trợ hành vi của thanh niên trong các cộng đồng và trong việc thực hiện các chương trình xã hội, tình nguyện.¹¹

- Cần phải hiểu các đặc điểm, diễn biến tâm lý của các đối tượng, của các nhóm xã hội đa dạng hiện nay để có những tác động thích hợp và hiệu quả. Tác giả SE McKinney trong nghiên cứu qua đánh giá xếp loại ABC giáo viên trường phổ thông “Managing Student Behavior on Urban Classroom: The role of Teachers” đã nhận định rằng, muốn quản lý hành vi, ứng xử của học sinh trong lớp học theo các chuẩn mực thì người giáo viên phải am hiểu những diễn biến tâm lý và các tình trạng xã hội khác từ phía gia đình, bè bạn của học sinh”¹².

Mỗi lứa tuổi có những đặc trưng tâm lý - xã hội nhất định và ảnh hưởng đến quá trình nhận thức, thể hiện thái độ và biểu hiện hành vi của các chủ thể. Các lý thuyết tâm lý học phát triển đã cho thấy mỗi lứa tuổi đều có những hoạt động chủ đạo, các hoạt động chủ đạo này là cơ sở hình thành những nét tâm lý mới.

- Xây dựng các cộng đồng thân thiện.

Hàn Quốc là một trong các nước Châu Á thành công về phát triển kinh tế xuất phát từ ý thức xây dựng cộng đồng thân thiện. Từ sau chiến tranh, người Hàn Quốc đã hình thành tâm lý tất cả vì cộng đồng, tất cả

¹⁰ Liabo CKristin, Joana Richardson. *Conduct Disorder and Offending Behavior in Young People.*

¹¹ Cambrige University. *Facilitating social behavior for young people.* Department of Education 2012

¹² Sameul P. Huntington, *Civilizations and the recreating of world order,* Penguin Group corp, 1997

¹³ Trần Hữu Quang, *Hạ tầng đô thị Sài Gòn buổi đầu,* NXB Tổng hợp TP. HCM, 2012

vì xã hội, tất cả vì đất nước vươn lên. Sau 30 năm, với tinh thần cộng đồng, không những Hàn Quốc trở thành một nước công nghiệp phát triển vượt bậc mà còn xây dựng được một tinh thần cộng đồng lành mạnh, gắn gũi với thiên nhiên làm cho con người trở nên hiền hòa hơn, thanh thản hơn.

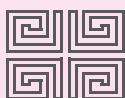
Người ta thường nói rất nhiều về những vấn nạn của xã hội ngày nay liên quan tới giao thông, môi trường, giáo dục, y tế... Người ta cũng than vãn tại sao môi trường sống xuống cấp đến thế, tại sao thời tiết thay đổi thất thường đến vậy, tại sao, tại sao??... Nhưng họ quên mất rằng trong từng khối khí độc thải ra môi trường mỗi ngày đều có đóng góp của họ, mỗi trào lưu sống nổi lên dẫn dắt cái xã hội tiêu dùng này đều có sự đóng góp của họ. Họ giữ mình tách khỏi những điều mà tự họ cho là tiêu cực và coi đó như là chuyện của ai khác chứ không phải của mình. Vì phê phán bao giờ cũng dễ hơn là nhận trách nhiệm. Người ta, họ đã quên mất “cảm giác thuộc về”.

“Cảm giác thuộc về” hay còn gọi là “Sense of belonging” là một trạng thái tâm lý tích cực cần thiết cho cuộc sống. Mọi người thường nói là họ yêu gia đình, yêu cơ quan, yêu trường lớp, yêu nhóm bạn bè của họ. Thực ra “yêu” chính là “cảm giác thuộc về”. Người ta yêu và gắn bó với một tập thể khi người ta có cảm giác thuộc về tập thể đó, gắn gũi với mọi người trong tập thể đó. “Mỗi thanh niên trong cộng đồng sẽ không thể nào tích cực được với cuộc sống nếu họ cho rằng mình bị ném vào cuộc sống này như một nhà tù lớn lạnh lùng”¹³. Một cách

rất rõ ràng, con người là một phần tích cực của cuộc sống đang diễn ra với những hoạt động đa dạng, với những thói quen tưởng chừng vô bổ hoặc chẳng bao giờ có ai biết đến... Nhưng, mọi thay đổi của xã hội đều bắt nguồn từ những thay đổi nhỏ của mỗi cá nhân.

Yếu tố “tâm lý đám đông” và lối sống “ẩn danh”, “vô danh” là nguyên nhân làm cho cách hành xử của công dân trở nên không bình thường.. Vì lối sống ẩn danh, vô danh, không ai biết ai là ai nên họ không cảm thấy xấu hổ. “Tâm lý đám đông” cũng làm lây lan lối sống thiếu văn minh giữa các thị dân. Khi sống trong một cộng đồng, một nhóm xã hội với những giá trị cụ thể, mỗi người, đặc biệt là thanh niên vốn có nhu cầu xác định cái tôi rất cao sẽ có nhiều cố gắng để tự thể hiện mình, để được người khác đánh giá tốt, để mình không lạc hậu so với cộng đồng. Do đó, trong môi trường cộng đồng, các hành vi ý thức sẽ có nhiều cơ hội hình thành một cách tích cực, các ứng xử nhân bản, do đó cũng sẽ được chú ý và xây dựng trên cơ sở nhận thức vấn đề một cách rõ ràng và có thái độ tích cực tương ứng

Khoa học tâm lí phải thật sự lớn mạnh để có thể nghiên cứu cách thức ứng xử của con người trong nhiều hoàn cảnh khác nhau, dưới nhiều áp lực khác nhau, với những hình thức khác nhau... để đề xuất một hệ thống các biện pháp tâm lí hướng đến việc làm mềm hóa ứng xử của con người theo khuynh hướng thân thiện hơn, hòa bình hơn và nhân văn hơn.

¹³ Trần Hữu Quang, Hạ tầng đô thị Sài Gòn buổi đầu, NXB Tổng hợp TP. HCM, 2012